

BASICS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AT PRE-SCHOOL AGE

Delyana Chuhovska

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Republic of Bulgaria d.chuhovska@abv.bg

Abstract: The development of communicative and speech competences are key components of the educational process for 6-7 year olds. In the recent decades, the rapid development of science and social relations has led to substantial changes in the theory and practice of native language learning. The modern vision of pre-school education requires the development of an innovative philosophy to achieve adequate goals by continually building up knowledge and skills in order to maximize the development of each child and to expand its capacity for full social realization. The new educational paradigm reflects the requirements of a new society built around an organization based on the explicit acceptance of democratic values and the right of every child to equal access to education. In order to meet the higher public requirements, a new type of education orientation is needed - competence.

The communication in the pre-school age is considered an impulsive but straightforward gathering of information, thoughts, ideas and emotions within the children. The communication process gets activated by a certain impulse which causes pressure in the brain and results in an image. This leads to materialization through the codes of the language and its personalization according to the speech.

The communication competence is defined by the intellectual, emotional and social development in this age.

The communication competence is a dynamic system which includes linguistic, social linguistic, strategy, discourse and emotional competence.

A system of signs to discover the communication competence has been created based on an experimental research. It shows the communication competence in pre-school age.

The article focuses on issues related to the formation and development of communicative competence in the context of socio-pedagogical interaction in the kindergarten.

The system includes the following metrics:

1. Orientation in a communicative situation
2. Adequacy and integrity of the exhibition
3. Communicative-strategic skills
4. Initiatives
5. Expression
6. Empathy
7. I-messages
8. Cooperation

Keywords: communicative competence, preschool age, language, social development

ОСНОВИ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Деляна Чуховска

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България d.chuhovska@abv.bg

Резюме: Развитието на комуникативната и речева компетентност са ключови компоненти на образователния процес при 6 – 7-годишните.

През последните десетилетия бързото развитие на науката и социалните отношения води до съществени промени в теорията и практиката на обучението по роден език. Съвременната визия за предучилищното образование изисква изграждане на иновативна философия за постигане на адекватни цели чрез непрекъснато надграждане на знания и умения с оглед максималното развитие на всяко дете и разширяването на възможностите му за пълноценна социална реализация. Новата образователна парадигма отразява изискванията на едно ново общество, изградено около организация, основаващо се на изричното приемане на демократичните ценности и на правото на всяко дете на равен достъп до образование. За да се отговори на по-високите обществени изисквания, е нужен нов тип ориентация на образователния процес – компетентността.

Статията поставя акцент върху актуални въпроси свързани с формирането и развитието на комуникативната компетентност в условията на социалнопедагогическото взаимодействие в детската градина.

Комуникацията в предучилищна възраст се приема за импулсивен, но целенасочен обмен на информация, мисли, идеи, позиции, емоции и оценки между децата. Процесът на комуникация се активизира от определен импулс, който предизвиква напрежение и извиква в мозъка съответстващ образ. Това явление води до материализиране на образа чрез кодиране на езикови единици и персонализирането му посредством речта.

Въз основа на особеностите на интелектуалното, емоционалното и социално развитие в този възрастов период са определени параметрите на комуникативната компетентност, която се приема като динамична система включваща лингвистична, социолингвистична, стратегийна, дискурсна и емоционална компетентност.

На база на експериментално изследване е изведена система от показатели за установяване нивото на комуникативна компетентност в края на предучилищния период.

Системата включва следните показатели:

1. Ориентиране в комуникативна ситуация
2. Адекватност и цялостност на изложението
3. Комуникативно-стратегически умения
4. Инициативност
5. Експресивност
6. Емпатия
7. Аз-послания
8. Сътрудничество

Ключови думи: комуникативна компетентност, предучилищна възраст, реч, социално взаимодействие

УВОД

Между шестата и седмата година настъпват динамични промени в развитието на детето. То изпитва потребност от себеизразяване на базата на личностно значима комуникация в социална система. Езикът и речта са добре формирани и са носители на индивидуалните интелектуални, емоционални и социални способности. Натрупаният жизнен опит и речников запас са предпоставки за по-високо ниво на комуникация.

Необходимостта от контакт във взаимодействието се превръща в значителен мотив за търсене на форми за реализация на личността и удовлетворяване на потребността за общуване.

В процеса на съвместната дейност, пред детето се откриват най-добри възможности да открие, сравни и представи своите способности чрез комуникация.

Актуалността на проблема за извеждане на основите на комуникативната компетентност в предучилищна възраст е обусловена от необходимостта от разграничаване на всеки компетентностен елемент и съотнасянето му към зададената възрастова рамка.

Целта на разработката е извеждане и детерминиране на система от критериите и показателите за установяване нивото на формиране на комуникативна компетентност при децата преди постъпване в училище.

Съдържателната характеристика на компетентностния подход в образованието е предмет на множество концептуализации от различни научни перспективи, най-вече в областта на психологията (White 1959:317, Foster&Ritchey 1979:625-638, Raven 2002:396,) и психолингвистиката (Chomsky 1980:332).

Предимствата на компетентностния подход при организацията и осъществяването на образователното взаимодействие са свързани с факта, че той допринася за йерархизиране, но и персонализиране на знанията, уменията и отношенията.

В предучилищна възраст компетентността може да се приеме за способност за самостоятелен трансфер на знания в преднамерени или спонтанно възникнали учебни или житейски ситуации, осъществени чрез практически умения на базата на емоционално-преживелищно отношение в настоящия момент.

За изясняване на основите на комуникативната компетентност е необходимо да се направи анализ на понятието комуникация.

Понятието комуникация засяга една широко експлоатирана област от научното познание в различните хуманитарни и социални науки. В Оксфордския речник¹ на съвременния английски език за напреднали думата „комуникация“ е дефинирана като:

- предаване на новини, информация, усещания, топлина;
- даване на знак;
- предаване на болест, разнасяне на зараза;
- осъществяване на връзка (например по телефона или между отделни помещения), както и актовете, дейностите по това комуникиране;
- пътища, железници, телефонни и телеграфни връзки;
- връзки от радио и телевизионно естество.

В областта на хуманитарните науки комуникацията се свързва с „обмен на идеи, информация, чувства, настроения, нагласи и позиции между хората“ [1].

Изследването на комуникацията не би могло да бъде ограничено в рамките на само една научна област.

Традиционно комуникацията се разглежда като интердисциплинарна област. „Универсалността на комуникацията в съвременния свят значително усложнява нейното осмисляне. Затова комуникацията е проблем, изучаван от различни науки, при това нито една от тях няма потенциала да обхване процеса във всички негови измерения“ [2].

Общото между теориите от всички изброени области на познанието е, че комуникацията се изучава като социално детерминиран обмен на информация.

Комуникацията като процес може да придобие личностни измерения и да се трансформира в комуникативна компетентност чрез персонализирането на „знанията за социалните норми и начините за комуникативна обработка на дискурса, които участниците в общуването трябва предварително да владеят, за да могат да се включват и да участват успешно в процеса на речевото общуване“ [3].

За да успее детето да реализира потенциалните си възможности в житейската си и предстояща учебна дейност, е необходимо да достигне до определено базисно ниво на развитие на комуникативната компетентност.

За определяне параметрите на комуникативната компетентност в предучилищният период, с цел постигане на съизмеримост с изискванията в началния етап на образование, се направи анализ на традиционните модели на Д. Хаймс, М. Кънали, Ян ван Ек, Л. Бачман, А. Палмър.

Дел Хаймс дефинира понятието комуникативна компетентност като „модел с езикови, психофизически и социални характеристики [4], като „съчетание от знания и умения за общуването“ [5].

Като доразвива идеите на Н. Чомски, той в действителност ги изменя, като разширява понятието за компетентността „от безмълвни знания за граматиката до говоренето като цяло“ [6].

Той разработва модел на комуникативна компетентност, в който включва езикови, психофизически и социални характеристики. Структурата на комуникативната компетентност според него включва „граматична, социолингвистична, стратегическа и дискурсна компетентност“ [6].

Американският социолингвист Дел Хаймс разширява обхвата на комуникативната ситуация, като включва още няколко елемента в класическия модел „отправител – съобщение – получател“.

Моделът на Хаймс е ориентиран към комуникативната страна на комуникацията. Друго важно теоретическо допълнение на Хаймс е свързано със съдържанието на термина „лингвистична компетентност“.

Впоследствие идеите на Дел Хаймс са дообогатени от М. Кънали, Ян ван Ек, Л. Бачман, А. Палмър.

В обучението по роден език по-предпочитан е четирисъставният модел на комуникативната компетентност на М. Кънали.

Той твърди, че „знанията са предимно приоритет на езиковата компетентност, а социолингвистичната, стратегийната и дискурсна компетентност включват най-вече умения“ [7].

Социолингвистичната компетентност включва умения езикът да се използва уместно (уместност на значението и на формата), т.е. в зависимост от особеностите на различни социални контексти;

Стратегийната компетентност включва умения да се преодоляват прекъсвания в общуването чрез използването на вербални и невербални стратегии, да се преодоляват „сривове“ в комуникацията;

¹ Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1987, p. 170.

Дикурсната компетентност включва умения да се създава и възприема устен и писмен дискурс с кохезия и кохерентност и да е подчинен на различни жанрови форми[7].

Ян ван Ек дефинира всяка една от компетентностите[8].

Лингвистичната компетентност е способността да се конструират граматически правилни форми и синтактични конструкции, а също да се разбират смислови отрезки в речта, организирани в съответствие със съществуващите норми в езика, и да се използват в това значение, в което те се употребяват от носителите на езика в изолирани позиции.

Лингвистичната компетентност е основен компонент на комуникативната компетентност. Вербалната комуникация е невъзможна без речников запас, знания за граматическите форми и структуриране на смислени изречения.

Социолингвистичната компетентност се изразява в уменията да се подбере нужната лингвистична форма в зависимост от условията на комуникативния акт: ситуация, комуникативна цел и намерение на говорещия, социална и функционална роля на участниците в комуникацията.

Под *дикурсна компетентност* се разбира способността да се използва определена стратегия за конструиране и интерпретация на текста.

Социокултурната компетентност включва запознаване с национално-културната специфика на речевото поведение на носителите на езика.

Социалната компетентност се проявява в желанието и уменията да се осъществи комуникативен контакт с други хора. Умението да се встъпи в комуникативен контакт изисква способност да се ориентираш в социалната ситуация и да я управляваш.

Стратегическата компетентност позволява да се компенсират някои недостатъчни познания за езика, а също липсата на речев и социален опит.²

Всяка една от посочените компетентности в структурата има свое самостоятелно измерение, но обединени в едно цяло, те се превръщат в части от комуникативната компетентност.

Общата Европейска референтна рамка за езиците обединява моделите на М. Кънали и Ян ван Ек и дефинира комуникативната компетентност като сбор от езикова (лингвистическа), социолингвистическа, стратегийна и дикурсна компетентност.

Комуникативна компетентност в предучилищна възраст

Като ключови умения за осъществяване на комуникация в периода на предучилищното детство могат да се определят:

- да планират своята реч;
- да я вербализират чрез използване на подходящи средства, за да бъде съдържателна;
- да осъществяват адекватна обратна връзка;
- да анализират реакциите на комуникативния си партньор и да действат отговорно и в съответствие с тях.

Въз основа на установеното за интелектуалното, емоционално и социално развитие на децата в предучилищна възраст биха могли да се диференцират пет компетентности, като съставна част на комуникативната компетентност.

Лингвистичната компетентност включва практически представи и достъпни знания за езикови единици (фонетични, морфологични, лексикални), езикови стилови норми и правилното им съчетание, владеене и прилагане в речта. Спецификата на детската психика в предучилищна възраст налага съобразяване с емоционалния елемент и паралелно усвояване на емоционални умения чрез назоваване, изразяване и споделяне на чувства и емоции. Ефективната комуникация между децата в процеса на формиране на езиковата и нейния устен (говорен) вариант - речевата компетентност, предполага себепознаване и себеизразяване с цел предразполагане към себепознание.

Социолингвистичната компетентност включва умения езикът да се използва в зависимост от особеностите на различни социални контексти. Тя се проявява при подбора и правилната употреба на речта в определени комуникативни ситуации и социални роли.

Стратегийната компетентност включва умения да се преодоляват бариери в общуването чрез използването на вербални и невербални стратегии във водещата за развитието дейност - игровата. Основава

² Van Ek, 1993, in Zerzová, 2012 ZERZOVÁ, J. *Interkulturní komunikativní kompetence a její rozvíjení v hodinách anglického jazyka na 2. stupni ZŠ*. Masarykova univerzita. 2012. 246 S. ISBN 9788021057258.

се на запас от представи и начини за изразяване на отношения чрез емоции и чувства в комуникативния процес.

Дикурсната компетентност включва умения да се създава и възприема устен дискурс и взаимното приемане на различните обществени групи и споделяне на отговорностите. Формирането на дискурсната компетентност предполага осъзнаване смисъла на езика и неговата емоционална и адекватна интерпретация. Основни моменти са: разбиране чувствата на персонажите, съпреживяване, критичен анализ на поведението и осъзнаване на промените, които настъпват вследствие на техните постъпки. Много важен момент при формирането на дискурсната компетентност е да се достигне до лично значими изводи, основаващ се на съзнателен подбор на начини за изразяване.

Емоционалната компетентност включва способности за осъзнаване и изразяване на собствени чувства и емоционални състояния; умения за възприемане на чужди емоции; езикова комуникация във връзка с емоциите; съпричастно отношение към партньорите (емпатия); разбиране на собствените чувства; конструктивно отношение към стресови ситуации чрез регулиране на емоциите; осъзнаване на ролята на емоционалната комуникация в отношенията.

От направеният обзор на спецификата на комуникативната компетентност в предучилищна възраст могат да бъдат формулирани следните **изводи**:

1. Тя включва способностите за комуникация (комуникация на разбираем и ориентиран към партньора език) и готовността за комуникация (желание за обмяна на информация с другите, за споделяне на знания и опит).
2. Комуникативната компетентност притежава две основни характеристики – динамика и индивидуална специфика.
3. Комуникативната компетентност в предучилищна възраст притежава следните характеристики: ориентиране в комуникативна ситуация; съзнателен подбор на изразни средства за реализиране на комуникативната цел; диалог във взаимодействието; емоционален контакт.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Anderson & G. Shames (Eds.), Human communication disorders: An introduction. Boston, MA: Allyn & Bacon, 2002, p.436-470.
- [2] Р.Буркарт, Наука за комуникацията. – Велико Търново: ПИК, с. 2, 2000.
- [3] J.Gumperz, J. The Speech Community in D.L. International Encyclopaedia of the Social Sciences. London: Macmillan, p.p. 280, 1968.
- [4] D.Hymes, H. Models of the Interaction of Language and Social Life. // Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication. Eds. J. J. Gumperz & D. Hymes. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1972.
- [5] А.Петров, Дискурсният анализ в обучението по български език (5.-8.клас). София:Булвест, с.38, 2000.
- [6] D.Hymes, H. On Communicative Competence, Sociolinguistics. Selected Reading, hrsg. von J. B. Pride und J. Holmes, Harmondsworth, Penguin Education, S. 269-293, 1972.
- [7] M.Canale, From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. // Language and Communication. Eds. J.C. Richards and R. W. Schmidt. Longman, p.p.6-15, 1983.
- [8] J. Van Ek, A. Foreign Language Learning. An Educational Experience. // Foreign Language Learning and Inter-Personal Tolerance and Understanding, 4, Thessaloniki, p.p. 374-380 1985.